

Volume 6, Issue 2, 2026

The Preventive Effect of "Twelve-Step Anonymous" Communities on the Occurrence of Crime

Alireza Mehrafshan^{1*}

1. Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Law and Social Sciences, Payame Noor University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Type of Article:

Original Research

Pages: 15-28

Corresponding Author's Info

ORCID: 0009-0006-5764-8598

TELL: +989122644146

Email: mehrafshana@pnu.ac.ir

Article history:

Received: 02 Sep 2025

Revised: 15 Sep 2025

Accepted: 23 Oct 2025

Published online: 22 Jun 2026

Keywords:

Prevention, NGOs, Twelve Steps, Narcotics Anonymous.

ABSTRACT

One of the topics of interest in criminology is prevention, which as one of the components of the concept of criminal policy can be explained in the two fields of government and public institutions. Despite the familiarity of the word prevention, there is less research history in the field of twelve-step public institutions. Their creation in Iran dates back twenty-five years (and eighty years in the world) and they were initially active in the field of drug addiction and subsequently, with their growth over time, they have become active in other subjects as well. Their goal is to raise the point of self-reliance and reduce the feeling of being a victim. Many criminological concepts such as criminal self-destruction, the core of the criminal personality, etc. are being explained in them in simple language and with certain moral principles. In the current situation, many people have attracted the attention of various types of addiction for the purpose of recovery; as they are also mentioned in recent legislation (Prevention Law).

This is an open access article under the CC BY license.

© 2026 The Authors.

How to Cite This Article: Mehrafshan, A (2026). "The Preventive Effect of "Twelve-Step Anonymous" Communities on the Occurrence of Crime". *Journal of Comparative Criminal Jurisprudence*, 6(2): 15-28.

انجمن علمی فقه‌پژای تطبیقی ایران

فصلنامه فقه‌پژای تطبیقی

www.jccj.ir

فصلنامه فقه‌پژای تطبیقی

دوره ششم، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۵

تأثیر پیشگیرانه انجمن‌های «دوازده قدمی گمنام» در وقوع جرم

علیرضا مهرافشان*

۱. استادیار گروه حقوق، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

چکیده

از عناوین مورد توجه در جرم‌شناسی، پیشگیری است که به‌عنوان یکی از اجزای تشکیل‌دهنده مفهوم سیاست جنایی می‌تواند در دو حوزه نهادهای دولتی و مردمی تبیین گردد. علیرغم نام آشنا بودن واژه پیشگیری اما در حوزه نهادهای مردمی دوازده قدمی، سابقه تحقیقی کمتری وجود دارد. ایجاد آنها در ایران به سی سال (و در دنیا نود سال) قبل برمی‌گردد که ابتدا در حوزه اعتیاد به مواد و متعاقبا با رشد آنها در طی زمان، در سایر مصادیق نیز فعال گشته‌اند. هدفشان بالا بردن نقطه خود اکتایی و کاهش احساس قربانی بودن است. بسیاری مفاهیم جرم‌شناختی مانند خودمحو می‌مانند مجرمانه، هسته اصلی شخصیت جنایی و... در آنها با زبانی ساده و با اصول اخلاقی معینی در حال تشریح هستند. در وضعیت کنونی، ذهن افراد بسیاری را در انواع مختلف اعتیاد به‌منظور بهبودی به خود جلب کرده‌اند؛ طوری که در قانون‌نویسی‌های اخیر (قانون پیشگیری) نیز مورد اشاره هستند.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۲۸-۱۵

اطلاعات نویسنده مسؤول

کد ارکید: ۰۰۰۸-۶۲-۵۷۶۴-۸۵۹۸

تلفن: ۹۸۹۱۲۲۶۴۴۱۴۶+

ایمیل: mehrafshana@pnu.ac.ir

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۶/۱۱

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۴/۰۷/۲۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۸/۰۱

تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۴/۰۱

واژگان کلیدی:

پیشگیری، انجمن‌های مردم‌نهاد،

دوازده قدم، معتادان گمنام.

خوانندگان این مجله، اجازه توزیع، ترکیب مجدد، تغییر جزئی و کار روی مقاله حاضر به‌صورت غیرتجاری را دارند.

© تمامی حقوق انتشار این مقاله، متعلق به نویسنده می‌باشد.

مقدمه

نهادهای مردمی مفهوم پرکاربردی است که در موضوعات مختلف حقوقی (کیفری یا غیر کیفری) بنا به فراخور بحث، وارد شده است. این نهادها در دهه‌های اخیر به صورت خودجوش شکل گرفته‌اند و عمده آنها به دلیل رعایت اصل «گمنامی»، کمتر مورد بررسی علمی بوده‌اند. در مطالب پیش رو، هدف، رفتن به سمتی است که در برخی جرائم، قضازدایی و کیفرزدایی، منطبق با دیدگاه‌هایی که در مکتب دفاع اجتماعی نوین وجود دارد، رعایت بیشتری گردد. در این نوشتار، انواع مختلف پیشگیری و تطبیقی که مفهوم علمی آن با مفاهیم ظاهراً عامیانه انجمن‌های حاضر دارند، مورد توجه است. ضمناً هر آنچه که در سیاست جنایی تحت عنوان مشارکت جامعه مدنی ذکر شده، در تحقیق حاضر با مثال‌های متعددی، تشریح گردیده و دیدگاه‌های مختلف جرم‌شناسی در آن تبیین شده است. نمونه علمی که از نهادهای مردمی انتخاب گردیده، انجمن‌های «دوازده قدمی» می‌باشند. سؤال اصلی این است که آیا نهادهای مردمی می‌توانند کارکرد پیشگیرانه داشته باشند یا ما همواره باید منتظر دخالت دولت در همه زمینه‌ها از جمله پیشگیری باشیم؟ هدف از نگارش این مقاله نیز تبیین نهادهایی است که در امر پیشگیری دخیل هستند و به نوعی با این تبیین، جامعه حاضر تشویق به گسترش این نهادها شود تا با به صورت خودجوش در امر جلوگیری از وقوع جرم، ورود نمایند.

۱- مفهوم و پیشینه «دوازده قدم» در پیشگیری از جرم

تفکر پیشگیری از جرم که به گونه‌ای در دیدگاه افرادی مانند فون لیست، هم وظیفه دولت و هم وظیفه جامعه می‌باشد (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۹۰: ۸۸)، سیاستی است که می‌تواند توسعه‌دهنده مراجع مبارزه‌کننده علیه جرم تلقی گردد. به عبارت دیگر در این دیدگاه، افراد جامعه نیز در قبال جرائم رخ داده، می‌توانند با روش‌های پیشگیرانه عکس‌العمل نشان دهند.

۱-۱- مفهوم

مفهوم دوازده قدم برای نمونه در انجمن معتادان جنسی گمنام (SA) به این نحو تشریح می‌شود:

۱. ما اقرار کردیم که در مقابل شهوت عاجز بودیم و اینکه اختیار زندگی‌مان از دستان خارج شده بود.
۲. به مرور ایمان آوردیم که نیروی مافوق می‌تواند سلامت عقل را به ما بازگرداند.
۳. تصمیم گرفتیم که اراده و زندگی‌مان را به پروردگاری که خود درک می‌کردیم، بسپاریم.
۴. یک ترازنامه‌ی اخلاقی بی‌باکانه و موشکافانه از خود تهیه کردیم.
۵. چگونگی خطاهای خود را به خداوند، خود و یک انسان دیگر اقرار کردیم.
۶. آمادگی کامل پیدا کردیم که پروردگار، کلیه‌ی نواقص اخلاقی ما را مرتفع کند.
۷. با فروتنی از او خواستیم، کمبودهای اخلاقی ما را برطرف کند.
۸. فهرستی از تمام کسانی که به آنها زیان رسانده بودیم، تهیه کردیم و در صدد جبران برآمدیم.
۹. به‌طور مستقیم در هر جا که امکان داشت از افراد فوق جبران خسارت کردیم، مگر در مواردیکه انجام آن زیان مجددی بر ایشان و یا دیگران وارد کند.
۱۰. به تهیه ترازنامه‌ی شخصی خود ادامه دادیم و در صورت قصور، بلافاصله بدان اقرار کردیم.
۱۱. از راه دعا و نیایش کوشیدیم به پروردگاری که خود درک می‌کردیم، نزدیک‌تر شویم و تنها طالب آگاهی از خواستش برای خود و قدرت اجرایش شدیم.
۱۲. با بیداری روحانی حاصل از برداشتن این قدم‌ها، سعی کردیم این پیام را به معتادان جنسی برسانیم و این اصول را در تمام موارد زندگی خود به اجرا درآوریم (کمیته ترجمه اس‌ای ایران، بی‌تا: ۳).

۱-۲- پیشینه

این تفکر که پیشگیری بهتر از درمان است به‌عنوان یکی از اصول راهبردی مورد توجه در دهه‌های اخیر نزد متولیان سیاست جنایی بوده است (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۳: ۵۶۹). سیاست جنایی نیز می‌تواند شامل سازوکارهای رسمی و غیر

می‌کنند. از جمله آنها عبارتند از NA^۱ (مخدري‌های گمنام ۱۹۵۳)، SA (معتادان جنسی گمنام ۱۹۷۹)، DA^۲ (افسرندگان گمنام)، CoDA^۳ (وابستگان گمنام ۱۹۸۶)، OA^۴ (پرخوران گمنام ۱۹۶۰)، SIA (زنانکنندگان با محارم گمنام ۱۹۸۲)، GA^۵ (قماربازان گمنام ۱۹۵۷) و ... در کنار این انجمن‌ها که خاص افراد درگیر در موضوعات مطرح شده می‌باشد، انجمن‌هایی نیز به وجود آمدند که مربوط به خانواده‌های آن‌هاست. برای مثال خانواده‌های الکلی‌ها، انجمن الانان را به وجود آوردند. آنان در این انجمن می‌آموزند که چگونه باید با یک الکلی (که می‌تواند همسر یا فرزند آنان باشد) برخورد کنند و چگونه حد و مرزهای خود را با او حفظ کنند، تا در عین اینکه به او کمک کنند، از او آسیب نبینند (Rehm & Room, 1992: 556). به همین نحو خانواده‌های معتادان گمنام ایجاد شدند تا همین رسالت را در مورد افراد معتاد به مواد انجام دهند که به آنها خانواده‌های نارانان می‌گویند (Read, 1995: 18).

لازم به ذکر است که قانونی شدن برخی رفتارها از جمله مصرف ماری‌جوانا دلیل بر خروج آن از حوزه اعتیاد نیست (Fischer et al., 2021: 59) و در کشورهایی مانند کانادا که از سال ۲۰۱۸ مصرف آن قانونی اعلام شده، همچنان نوعی اعتیاد طلقی می‌گردد. در واقع نهاد دوازده قدم با قانونی بودن این مسأله ارتباطی ندارد و تمرکزش معطوف به آسیب‌زایی آن موضوع می‌باشد. این نهادها در واقع یک نهاد جامعه‌ای می‌باشند (Donovan et al., 2013: 2) که به‌صورت خودجوش به وجود آمده‌اند. در واقع همان‌گونه که برخی در تحقیقات خود اشاره کرده‌اند، این انجمن‌ها به افراد جامعه هویت و شخصیت بخشیده و به‌نوعی احساس مسؤولیت را در آنها تقویت می‌کنند (عمارتی نوش‌آبادی، ۱۳۸۸: ۲۹).

۲- جایگاه

رسمی بوده و در هر دو شکل، عملکرد خود را داشته باشد. بدین‌سان در واکنش‌های غیر رسمی و مردمی، مصادیق متعددی وجود دارند که یکی از آنها انجمن‌های دوازده قدمی می‌باشد. در سال ۱۹۳۵ در حوزه الکلیسم توسط بیل ویلسون که خودش نیز از وابستگی افراطی به الکل رنج می‌برد، ایجاد شد. اما از آنجاکه اعتیاد می‌تواند نوعی وابستگی بیش از حد در هر حوزه‌ای از جمله تلفن همراه (Aarestad et al., 2023: 2)، مواد مخدر و .. باشد که در بسیاری موارد ابتلا به آن زمینه سایر جرائم و زندانی شدن و گاهی تکرار جرم را فراهم می‌آورد (Chatavschonbrun et al., 2019: 2). با الهام از این دیدگاه، سایر افرادی نیز که در حوزه‌های دیگر (به غیر از الکلیسم) دچار معضلاتی بوده‌اند (Schubert, 2015: 1) و راه مطمئنی برای حل آن نیافته بودند، با کسب مجوز از دفتر خدمات جهانی «الکلی‌های گمنام»، گروه‌هایی را تشکیل دادند که تا امروز نیز فعالیت آنها ادامه دارد. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، برخی از این انجمن‌ها، مجرمینی را تشکیل می‌دهد که نهادهای رسمی ناتوان از معالجه آنها بوده و مرتکبین آنها، خود به‌عنوان یک گروه خودیار (Self-Help) تشکلهایی را ایجاد کرده‌اند تا بتوانند بیماری‌شان را درمان کنند. همان‌طور که برخی نویسندگان گفته‌اند، گروه‌های خودیار به دو دسته تقسیم می‌شوند؛ برخی از آنها دوازده قدمی هستند و برخی نیز از اصول دوازده قدم تبعیت نمی‌کنند (Curube, 1992: 691). به عبارتی دیگر، گروه‌هایی وجود دارند که از همان معضلات مواد، الکل، رابطه جنسی افراطی و ... رنج می‌برند، ولی روش آنها دوازده قدمی نمی‌باشد. از جمله انجمن WFS (انجمن زنان هشیار) که یک گروه خودیار برای زنانی است که از الکل رنج می‌برند (Kaskutas, 1989: 177). بیش از ۲۰۰ انجمن ۱۲ قدمی از زمان تأسیس انجمن «الکلی‌های گمنام» به وجود آمده‌اند که در حوزه‌های مختلف، خدمت‌رسانی

1- Narcotice Anonymous

2- Depressed Anonymous

3- Codependents Anonymous

4- Overeaters Anonymous

5- Survivors of Incest Anonymous

6- Gamblers Anonymous

7- Al-Anon Family Groups

8- Nar-Anon Family Groups

تقسیم‌بندی‌های متعددی برای پیشگیری وجود دارد که هرچند نتایج یکسانی بر آن مترتب است ولی به لحاظ ظاهری، شکل و فرم متفاوتی دارند. در این میان بر مبنای نوع تحلیل از بزهکاری، می‌توان دو نوع پیشگیری اجتماعی و پیشگیری وضعی را مورد توجه قرار داد.

۱-۲- پیشگیری اجتماعی

مهم‌ترین مصداق آن که منطبق با مقاله حاضر می‌باشد، پیشگیری رشد مدار است. در گونه‌های مختلف پیشگیری، وقتی صحبت از "پیشگیری رشد مدار" می‌گردد؛ ویژگی‌هایی متبادر به ذهن است که آن را از انواع دیگر پیشگیری متمایز می‌کند. انجمن‌های حاضر نیز به جهت حائز بودن چنین ویژگی‌هایی، به پیشگیری رشد‌مدار نزدیک هستند. در مفهوم خودداری از برچسب‌زنی و اجتناب از آشکار شدن اسرار زندگی (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۳: ۵۸۰) به‌ویژه در مورد اخیر که یادآور اصطلاح «گمنامی» در این انجمن‌هاست، می‌توان ردپای "پیشگیری رشد مدار" را دید.

یک معنا، معنای عام پیشگیری است که می‌تواند شامل هر چیزی باشد؛ یعنی کلیه تدابیر کیفری و غیر کیفری. عده‌ای قائل به همین تعریف هستند و بازدارندگی مجازات‌ها را در مقوله پیشگیری بررسی می‌کنند (دادبان و آقایی، ۱۳۸۸: ۱۳۳). برخی دیگر نیز پیشگیری را در معنای خاص آن مورد توجه قرار می‌دهند و به نقل از جرم‌شناسان مطرح در این زمینه از جمله آقای «کوسون»، اعلام می‌دارند که پیشگیری مجموعه اقدام‌های غیر کیفری است که با هدف خاص مهار بزهکاری و کاهش احتمال جرم، راجع به علل جرائم اتخاذ می‌شود (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۹۰: ۱۲۳۸). در مقاله حاضر تأکید ما بر پیشگیری غیر کیفری است و با لحاظ این نوع از پیشگیری، به بررسی موضوع می‌پردازیم.

همان‌گونه که قبلاً گفته شد، پیشگیری در مفهوم مضیق که مورد نظر این تحقیق می‌باشد؛ به مجموعه تدابیر غیر کیفری (کنشی) گفته می‌شود که در صدد از بین بردن علل جرم‌زا و اثرگذاری بر موقعیت‌های ماقبل جنایی است. این نوع از پیشگیری یا پیشگیری اجتماعی است و یا پیشگیری وضعی

(نیازپور، ۱۳۸۳: ۱۷۱-۱۷۰). در پیشگیری اجتماعی، مبارزه علیه اختلال‌های روانی در اولویت قرار دارد (نجفی ابرندآبادی، هاشم‌بیگی، ۱۳۹۰: ۹۹-۱۰۰) و هدف، بهتر نمودن شرایط زندگی، سالم‌سازی محیط اجتماعی و یاد دادن مهارت‌های اجتماعی و ایجاد خودکنترلی است (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۹۰: ۱۲۴۶). در پیشگیری اجتماعی، نهادهایی مانند مدرسه، خانواده، دانشگاه، دوستان و... تأثیرگذارند (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۹۰: ۱۲۶۹). تحقیقی در آمریکا راجع به افراد بی‌خانمان معین نمود که اولاً چگونه نداشتن مهارت‌های زندگی، منجر به بی‌خانمانی و سپس تداوم این روند، منجر به گرایش آنها به الکل، مواد مخدر و انواع انحرافات شده و مشخص شده که برخی از این افراد با راه‌یابی به NA و AA^۱ چگونه از این مسأله نجات یافته‌اند. لازم به یادآوری مجدد است که جرم بودن یا جرم نبودن رفتار ارتكابی در احتساب آن به‌عنوان اعتیاد تأثیری ندارد؛ برای مثال مصرف نیکوتین یا مصرف بیش از حد مواد غذایی می‌تواند نوعی اعتیاد باشد و ریشه آن در مدیریت اضطراب‌ها، استرس‌ها و همین‌طور مباحث مهارتی است (Temourian, 2025: 2). بحث مهارت می‌تواند از کوچک‌ترین چیزها از جمله نحوه تنظیم ساعت برای زنگ زدن، نحوه مکالمه در تلفن، نوع پوشش در هنگام کار، نحوه نقد کردن چک، مصاحبه برای کار تا چیزهای بزرگ مثل پذیرش دیگران و بالا بردن انعطاف، باشد (Wong & Mason, 2001: 476, 483, 484). همان‌گونه که گفته شده، این گونه از پیشگیری می‌تواند به قصد درمان، اصلاح و بازپروری معتادان (اعم از انواع اعتیاد به سس، مواد، غذا، روابط عاطفی و...) نیز صورت گیرد (نیازپور، ۱۳۸۳: ۲۱۵) و در این حالت برای جلوگیری از اعتیاد مجدد این افراد می‌باشد. در نهایت می‌توان گفت، اعتیاد گاهی نتیجه تروماهایی می‌باشد که در کودکی به افراد وارد شده است. این تروماها به روشی بسیار ساده (ولی مؤثر) در گروه درمانی‌های این انجمن‌ها به نحو ریشه‌ای قابل حل هستند.

۲-۲- پیشگیری وضعی

^۱- Alcoholics Anonymous

هرچند تمرکز بر مصادیقی است که پیشگیری رشد مدار را تبیین می کنند، ولی لازم به یادآوری است که تغییر شیوه زندگی، تغییر فعالیت های کاری روزانه، محل های رفت و آمد، تغییر در برخی تمایلات و آرزوها (برای مثال استفاده نکردن از جواهرات توسط خانم ها) مواردی است که در پیشگیری وضعی حائز اهمیت است (نجفی ابرنآبادی، ۱۳۸۳: ۵۸۲) و وجود اصطلاحات مشابه در انجمن های دوازده قدمی از جمله اجتناب از یار بازی (نرفتن نزد افرادی که سابقا با آنها مخدر مصرف می نموده)، زمین بازی (نرفتن در مکان هایی که سابقا در آنها مخدر مصرف می نموده) و توپ بازی (قرار ندادن خود در معرض مخدر) به نوعی پیشگیری وضعی را به ذهن متبادر می کند. در واقع وقتی صحبت از رعایت احتیاط برای خود و دیگران می شود؛ این نوع از پیشگیری قابل اشاره است (نجفی ابرنآبادی، ۱۳۸۳: ۵۸۱)؛ به همین نحو خودداری از تحریک، کاهش سرخوردگی و استرس، دوری از مجادله، تکنیک هایی هستند که در پیشگیری وضعی مطرح می شوند (ابراهیمی، ۱۳۹۳: ۱۰۰) و می توان معادل آنها را در انجمن NA دید. برای نمونه در انجمن حاضر، خستگی، گرسنگی و عصبانیت، سه سم کشنده هستند که فرد معتاد باید از آنها دوری کند (کمپته ترجمه معتادان گمنام، ۱۴۰۱: ۱۵). علت نیز واضح است؛ زیرا احتمال گرایش به جرم و انحراف (اعم از مصرف مواد یا هر انحراف دیگر مانند ضرب و جرح) در وضعیت خستگی یا گرسنگی بیشتر از حالت هایی است که فرد در وضعیت نرمال به سر می برد. فرضا ممنوعیت رفت و آمد به مشروب فروشی ها، میدان های اسب دوانی، کازینوها، قمارخانه ها و کلوب های رقص از جمله اقدامات جداکننده می باشند که برای انواع معتادین به آنها، قابل اعمال است (بولک، ۱۳۸۶: ۷۸).

۳-۲- پیشگیری با تأکید بر ویژگی های اعتیاد

در تحلیل مفهوم اعتیاد، عنصر تکرار و وابستگی نهفته است که با این وصف، محدوده آن فراتر از مواد مخدر و الکل خواهد بود. برای مثال، معتاد جنسی، فردی است که به شکلی وسواس گونه به دنبال کسب تجارب جنسی است و اگر این خواسته های وی ارضا نشود، رفتارهای روزانه او دچار اختلال می شود (زاهدیان، ۱۳۹۰: ۶۶). در این تعریف که بنیان انجمن های دوازده قدمی بر آن مبتنی است، وابستگی بیمارگونه به هر

چیزی، می تواند اعتیادآور باشد. در واقع الکلیسم و سایر انواع اعتیاد، پیش از آنکه از ضعف اراده ناشی گردد، یک بیماری است (Lyytikainen, 2016: 1). افرادی که به خرید کردن وابسته هستند، می توانند معتاد تلقی شوند. به همین نحو اشخاصی که به «کار» خود وابستگی بیمارگونه دارند یا اشخاصی که دائما مقروض هستند، معتاد می باشند. در این زمینه، قدم اول از انجمن معتادان گمنام، عنوان می دارد؛ چیزی که باعث اعتیاد ما شده، بیماری اعتیاد است نه مواد مخدر (کمپته ترجمه معتادان گمنام، ۱۴۰۱: ۱۴)؛ با در نظر گرفتن این موضوع، نوع پیشگیری مورد نظر نیز باید برای افرادی باشد که ویژگی های معتادگونه دارند. غالبا افراد معتاد، اشخاصی هستند که در مواردی مانند کیفیت زندگی، میزان امیدواری، روابط موفق و هدفمندی، از سطح پایینی برخوردارند. در تحقیقی، ۵۰ نفر از اشخاصی که در حال مداوا از طریق انجمن معتادان گمنام بودند، عینا با ۵۰ نفر دیگر که در حال مداوا با متادون بودند، مورد مقایسه قرار گرفتند. نتیجه این بود که امید به زندگی، تقویت اعتماد به نفس و هدفمندی رو به رشد قابل ملاحظه تری، بین اشخاص معتادان گمنام در مقایسه با افرادی که با متادون در حال درمان بودند، مشاهده می شد (بیگی و همکاران، ۱۳۹۰: ۷۶-۷۷). علت آن نیز روشن است؛ زیرا اگر ناامیدی، عدم اعتماد به نفس، روابط ضعیف و مواردی مانند این را از ویژگی های اعتیاد بدانیم، انجمن های حاضر، به تقویت آنها می پردازند. در تحقیقی دیگر مشخص گردید که در خانواده هایی که پیوند والدینی ضعیف وجود دارد و ضمنا تعامل والدین با کودک، سست می باشد، احتمال ابتلای فرد به اعتیاد جنسی بسیار بالاتر است (زاهدیان و همکاران، ۱۳۹۰: ۷۲). با در نظر گرفتن چنین وضعیتی، انجمن های حاضر، به بازبانی مجدد روابط تخریب شده افراد پرداخته و با تقویت قسمت هایی که در کودکی به شخص آسیب خورده، روند پیشرفت اعتیاد را در او کند نموده و در نهایت آن فرد را به سمت بهبودی سوق می دهند.

۳-۳- مصادیق پیشگیری اجتماعی در دوازده قدم

سازمان های مردم نهادی که در جامعه با توجه به هنجارهای جامعه ایجاد می شوند، می توانند با جذب نمودن افراد در درون خود و نهادینه کردن ارزش های جامعه در اشخاص، به نوعی

کارکرد پیشگیری اجتماعی را انجام دهند. در واقع، در این روش، پیشگیری از طریق معاشرت با سازمان‌های جامعه مدنی، صورت می‌گیرد که به نوعی با نظریه معاشرت‌های ترجیحی ساترلند، قابل تبیین است (عمارتی نوش‌آبادی، ۱۳۸۸: ۲۳). همانند این نظریه، تئوری‌های زیاده‌تری نیز وجود دارند که در جای خود عنوان می‌گردند و ما در مورد آنها توضیحات کافی خواهیم داد. با این وصف، دو موضوع در این قسمت مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۳-۱- اخلاق‌گرایی، مفهومی سنتی با کارکردی نوین

از جمله موضوعاتی که امروزه در بحث پیشگیری در دنیا مطرح است، تأثیر اخلاق می‌باشد که لزوماً نیز با مباحث مذهبی تطبیق ندارد. از برنامه‌های مذکور، امروزه به‌عنوان برنامه‌های «ایمان‌مدار» نام برده می‌شود که روز به روز در حال افزایش هستند. این موضوعی است که رئیس‌جمهور آمریکا آقای بوش، دیپارتمان‌هایی را برای اجرای «روش‌های ایمان‌مدار» به‌منظور انجام یک سری از تحولات اجتماعی از جمله پیشگیری از جرم، به وجود آورد (Knepper, 2003: 331). توجه به این موضوع توسط عالی‌ترین مقام اجرایی یک کشور، نشان از اهمیت آن دارد. در طی یکی از گزارش‌های منتشره توسط یک کمیته تحقیقاتی در فرانسه (کمیته پرفیت) مشخص شد که علل اصلی تشدید خشونت در فرانسه عواملی مانند گسترش جامعه، حرص، طمع، رغبت شدید به مصرف‌گرایی، کاهش روابط انسانی، ناهنجاری‌ها، مشکلات زندگی شهری، بی‌نام و نشان بودن افراد در شهر، انتظارات مردم و نابرابری‌های اجتماعی می‌باشد (کوسون، ۱۳۸۳: ۲۶۲-۲۶۱). در بین این عوامل، حرص، طمع و کاهش روابط انسانی مطرح شده که دلایل اخلاقی و روحانی ارتکاب جرم هستند. این موضوعی است که در قدم هفت انجمن‌های دوازده قدمی مطرح می‌شود؛ "با فروتنی از او خواستیم کمبودهای اخلاقی ما را برطرف کند". این نواقص اخلاقی عبارتند از طمع، خشم، رنجش، ترس، ناصدقی و... . همان‌گونه که جرم‌شناسانی از جمله «دوگرف» عنوان نموده‌اند، نکته اصلی این می‌باشد که بدانیم تا چه میزانی فرد می‌تواند شرایط خود را با فراز و نشیب زندگی هماهنگ نماید. بالطبع افرادی که نواقص مذکور در آنها قوی‌تر است کمتر می‌توانند خود را با شرایط زندگی تطبیق دهند، مگر اینکه نحوه مهار

نمودن مواردی مانند رنجش، ترس، خشم و... به آنها تعلیم داده شود. در واقع باید گفت همان‌گونه که جرم‌شناسان اذعان داشته‌اند، نزول اخلاق از جمله دلایل از هم گسیختگی اجتماعی و به دنبال آن ارتکاب جرم است که این نیز خود از ویژگی‌های جوامع تکثرگراست. حال با این وضعیت ضروری است که سیاست‌هایی برای کنترل جرم اتخاذ شوند (پیکا، ۱۳۹۰: ۱۱۹). یکی از این سیاست‌ها می‌تواند حمایت هرچه بیشتر نهادهای مردمی باشد؛ نهادهایی که بدون هزینه مالی و با زبانی ساده، عمیق‌ترین مشکلات اجتماعی و اخلاقی افراد را بررسی می‌کنند و راهی برای نجات افراد از انواع اعتیاد و وابستگی می‌باشند.

۳-۱-۱- از واژگان تا عمل‌گرایی دوازده قدم

این قدم‌ها به افراد می‌آموزد که فقط به خواسته‌ها و تمایلات خود توجه نکنند و بنا بر دلایل علمی و روحانی، به دیگر افراد نیز کمک کنند. این موضوعی است که از نظر علمی نیز توسط افرادی مانند ژان پیناتل به آن اشاره شده است. از نظر این جرم‌شناس، مجرمین دارای خصیصه «خودمحوری» هستند؛ به عبارت دیگر، این افراد کسانی هستند که تمامی چیزها را با ملاک «خود» می‌سنجند. این‌گونه افراد نمی‌توانند نسبت به یک مسأله اخلاقی به دیدگاهی به غیر از خودشان توجه کنند (کوسون، ۱۳۸۵: ۸۲-۸۱). در واقع وقتی صحبت از نوسانات خشونت در دوران کودکی و نوجوانی می‌شود، یکی از خصوصیات بالینی نوجوانان پرخاشگر را، خودمحوری افراطی و ضعف در توجه به خواسته‌های دیگران می‌دانند (ابراهیمی، ۱۳۹۳: ۷۷). خانواده‌های الکلی‌ها (الانان) که خود، جزء انجمن‌های دوازده قدمی هستند، معتقدند که برای ادامه دادن مسیر بهبودی و حفظ آنچه که به لحاظ روحانی و معنوی به دست آورده‌اند، باید آن را با خانواده‌های الکلی دیگر تقسیم کنند (کمیته ترجمه الانان، بی‌تا: ۱۰۰).

در نظریات ارائه‌شده توسط جرم‌شناسانی مانند هیرشی نیز، این احساس تعلق که به دنبال آن احساس کمک‌رسانی می‌آید، مورد بررسی قرار گرفته است. از نظر این محقق، یکی از دلایل کاهش جرم در میان برخی از افراد، «پیوستگی» است که این افراد به گروه‌هایی همچون همسالان، خانواده، نهادها و گروه‌ها

بیشتر آنها می‌شود. اراده شخصی، خود رأیی بیش از حد و تلاش افراطی برای کنترل همه امور، یک ویژگی معتادگونه است و در انجمن‌های حاضر سپردن مسائل بعد از انجام سهم و نقش، خود امری حیاتی می‌باشد.

۳-۱-۳- کسب آگاهی، مانعی در گذار از اندیشه به عمل (Acting out)

جرم‌شناسان متعددی از جمله اتیین دوگرف بر این نظریه قائل هستند که "مسئولیت" یکی از موضوعاتی است که در ارتباط با مجرم مطرح می‌گردد. در واقع همان‌طور که گفته شده "مسئولیت"، یک وظیفه و نقش اخلاقی است که هم در افراد عادی و هم در افراد غیرعادی (برخی افراد روانی) وجود دارد (نجفی ابرندآبادی و هاشم‌بیگی، ۱۳۹۰: ۲۹۹). به همین نحو، کاهش یا افزایش احساس مسئولیت، بستگی زیادی به آگاهی دارد که فرد از دنیای اطراف به دست می‌آورد و به همین منظور، برنامه‌های مختلفی در بسیاری کشورها برای آموزش همگانی و جلوگیری از ترک تحصیل، مطرح شده است. در واقع، همان‌طور که کینبرگ، پزشک و جرم‌شناس سوئدی عنوان می‌دارد، گذار از اندیشه به عمل، زمانی روی می‌دهد که تمایل به‌سوی ارتکاب جرم، از مقاومتی که در برابر این تمایل ایجاد می‌شود، قوی‌تر باشد. گرایش به سمت جرم نیز توسط بازدارنده‌هایی، خنثی می‌گردد. برای مثال، اگر با بالا بردن آگاهی مجرم، بتوانیم تحلیل اخلاقی او را از زندگی صحیح‌تر نماییم، نوعی بازدارندگی در او ایجاد کرده‌ایم (نجفی ابرندآبادی و هاشم‌بیگی، ۱۳۹۰: ۴-۵). در انجمن‌های دوازده قدمی، هم ناآگاهی و هم تعصبی که افراد بر این ناآگاهی دارند، مورد توجه است. سؤال‌های متعددی از فرد معتاد می‌گردد تا او نسبت به نواقص اخلاقی خود (از جمله ناآگاهی‌اش در زندگی) مطلع گردد. از جمله آنها، سؤالات قدم هفتم انجمن معتادان گمنام می‌باشد که این پرسش در آن مطرح است که کدام‌یک از رفتارهای من (معتاد) از آغاز بهبودی‌ام تغییر کرده؟ (کمیته ترجمه معتادان گمنام، ۱۴۰۱: ۱۱۸-۱۱۲). به همین نحو برخی سؤالات قدم دوم معتادان گمنام که به‌طور مستقیم به موضوع «فکر باز و آگاه» مرتبط است با این مضمون که چرا داشتن یک فکر بسته، برای بهبودی من (معتاد) ضرر دارد؟ (کمیته ترجمه معتادان گمنام، ۱۴۰۱: ۳۹).

دارند (فرانک پی و همکاران، ۱۳۸۸: ۲۰۹). در تبیین این نظریه، گفته شده که افراد درگیر در فعالیت‌های گروهی، وقت کمتری برای درگیر شدن در انحراف دارند؛ به این ترتیب مشارکت در گروه‌ها، فعالیت‌های فوق برنامه و... موجب می‌شود تا انطباق افراد با جامعه بیشتر گردد (عمارتی نوش‌آبادی، ۱۳۸۸: ۲۷). به این ترتیب، باید بگوییم که وقتی فرد، فرضاً در انجمن معتادان جنسی گمنام، عضو می‌گردد و این عضویت را به‌عنوان جزئی از برنامه خود تا آخر عمر می‌بیند، حتی اگر نتواند به‌طور کامل انحرافات خود را کنار بگذارد، می‌تواند با کاهش انحرافات سابق، حتی به یک بیمار جنسی دیگر نیز کمک کند. البته باید دقت داشت که عدم لحاظ سایر نمایش از جمله دارو درمانی نیز خود به نوعی به بیراهه رفتن است. «شناخت درمانی» تا حد مشخصی می‌تواند کمک کند، ولی در برخی مراحل دیگر در مورد برخی افراد با انواع اعتیادها و وسواس‌ها، همان‌طور که گفته شده، کنار گذاشتن اعتیاد مستلزم نمایش روانی و بخصوص گاهی مصرف دارو با تجویز روان‌پزشک می‌باشد (McCarten & Kemshall, 2024: 225). تعصب نسبت به عدم مصرف دارو به همان میزان آسیب‌زننده است که مصرف خودسر آن می‌تواند صدمه زننده باشد. در واقع مشکل افراد در سه بعد جسمانی، روحانی و عاطفی می‌باشد که نادیده گرفتن هر کدام از آنها باعث ناقص ماندن روند رشد می‌گردد.

۳-۱-۲- نیروی برتر و تسریع روند بازدارندگی

از جمله مفاهیم مندرج در ۱۲ قدم، مفهوم «نیروی برتر» می‌باشد که توانسته تأثیر مهمی در ایجاد یک شخصیت با ثبات داشته باشد (Laviniabulumac, 2024: 627). در تحقیقی که سه گروه ۴۰ نفری (از هر گروه ۴۰ نفر) معتاد به مخدر، افراد سیگاری و افراد عادی مورد بررسی قرار گرفتند، مشخص شد که افراد معتاد، در برخورد با شرایط دشوار زندگی از نظر تصمیم‌گیری و عملکرد، بسیار ضعیف‌تر از دو گروه دیگر می‌باشند؛ به عبارتی دیگر در شرایط استرس‌زا، افراد معتاد قادر به تحمل اوضاع ناخوشایند نیستند و از خود کنترلی پایینی برخوردارند (احمدی‌طهورسلطانی و نجفی، ۱۳۹۰: ۶۵). در واقع افراد غیر معتاد، دارای خود کنترلی بالا هستند چون بعد از انجام سهم و نقش خود در مسائل اجتماعی، توان سپردن موضوعات را به نیروی مافوق خود را دارند و همین امر باعث رشد و رهایی

قربانی بودن است که خود از دو طریق به شرح ذیل، حاصل می‌شود.

۱-۲-۳- بازیابی اعتماد در هسته اصلی شخصیت جنایی

همان‌گونه که در اعتیاد، واژه استمرار و تکرار نهفته است (سیدزاده ثانی، کاوسی خسرقی، ۱۴۰۱: ۳)، بهبودی نیز نیازمند استمرار در حوزه‌های مختلف من جمله بازیابی اعتماد می‌باشد. مفاهیم اخلاقی مختلفی وجود دارد که در هریک از قدم‌های دوازده‌گانه، بررسی می‌شود. مهم‌ترین تغییری که در طی فرایند این قدم‌ها ایجاد می‌شود، این است که به جای تغییر دیگران به تغییر خود می‌پردازد و به جای اینکه در مسائل پیش آمده در زندگی، خود را قربانی فرض کند، سهم خود را می‌بیند. شاید یکی از دلایلی که افراد در جامعه، مرتکب جرم می‌شوند، وجود این احساس است که «من» قربانی شرایط جامعه بوده‌ام و به من ظلم شده، پس حق دارم که مرتکب جرم شوم و از این طریق حقوق از دست رفته‌ام را باز پس گیرم. در دیدگاه مرتون، فرد به دلیل نداشتن وسایل مشروع برای دستیابی به اهدافی مانند پول، تحصیلات، موقعیت اجتماعی و... مرتکب جرم می‌شود. این دیدگاه فرد را قربانی تبعیض طبقاتی می‌داند که در صورت تداوم شرایط ناعادلانه اجتماعی، افراد به سمت شورش، نوآوری منفی و آیین‌گرایی روی می‌آورند (نایی و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۸).

اگر برنامه حاضر را به نوعی یک برنامه اخلاقی بدانیم، نتایج مذکور باعث شده که امروزه در زندان‌های کشوری مانند آمریکا، برنامه‌های روحانی (و تا حدی نزدیک به مفاهیم مذهبی) افزایش یابد؛ زیرا تأثیر آن بسیار مفیدتر از مباحث روانشناسی و... است (Henderson, 2008: 459). در برخی از تحقیق‌ها این نتیجه به دست آمده که افراد شرکت‌کننده در این کلاس‌ها نسبت به افرادی که در کلاس‌های مذهبی شرکت نکرده‌اند، نرخ تکرار جرمشان کمتر بوده است (Newell, 2004: 688)؛ همان‌گونه که یکی از جرم‌شناسان به نام «تارد» بین مسیحیت‌زدایی و افزایش تبه‌کاری، ارتباط مستقیم قائل است (کوسون، ۱۳۷۴: ۱۲۲). در واقع، آنچه غالباً در مفاهیم مذهبی و به نوعی در انجمن‌های فوق تحت عنوان مفاهیم

در مباحث جرم‌شناسی نیز در بحث پیشگیری رشد مدار، می‌توان ریشه بسیاری از مسائل را در این موضوع دانست. برای مثال شکست تحصیلی (ابراهیمی، ۱۳۹۳: ۷۸)، می‌تواند ریشه در همین مسأله داشته باشد؛ به این معنا که فرد، خود را بی‌نیاز از تعلیم می‌داند و به نظر خودش، دانش او بیشتر از آن چیزی است که در محیط‌های آموزشی مثل مدرسه و دانشگاه تعلیم داده می‌شود. در مباحث جرم‌شناختی، این موضوع تحت قالب «سبک زندگی افراد بزه‌کار» بررسی می‌گردد.

۲-۳- معتادان یا قربانیان قربانیان

معتاد، قربانی رفتارهای پدر و مادر خویش است، اما آیا موضوع به همین جا ختم می‌شود؟ باید بگوییم نه، زیرا والدین او نیز قربانی رفتارهای پدر و مادر خود هستند و به این نحو، سلسله مراتبی از قربانیان یا قربانیان قربانیان مطرح می‌گردد. به این ترتیب وقتی در خصوص یکی از انواع اعتیادها برای مثال اعتیاد جنسی صحبت می‌شود، ریشه آن در نوع ارتباط ضعیف والدین (دلبستگی همراه با ترس شدید) در دوران کودکی با طفل عنوان می‌گردد که به همین نحو، این ارتباط و تعامل ضعیف ممکن است تا چند نسل قبل، ادامه یافته باشد (Earle & Grow, 1998: 70).

در بزه‌دیده‌شناسی وقتی صحبت از تقصیر قربانی می‌گردد (برای مثال عذر تحریک)، این مسأله مطرح است که بزه‌دیده جرم نمی‌تواند خود را عاری از خطا و اشتباه بداند (لپز و فیلیزولا، ۱۳۷۹: ۸۰) و او نیز در مواردی در ارتکاب جرم، سهم دارد؛ در واقع او نمی‌تواند به بهانه قربانی بودن از مسؤولیت بگریزد (وان دیک، ۱۳۸۷: ۴۴۴). مفهوم حاضر به نوعی دیگر در انجمن‌های دوازده قدمی مطرح است. در قدم چهار، فرد با ویژگی‌های شخصیتی خود بهتر آشنا می‌شود و کم‌کم ریشه نابهنجاری‌های خود از جمله «اعتیاد» را درمی‌یابد و به تدریج متوجه می‌شود که دلایل نه الزاماً مرتبط با فقر مالی، بلکه دلایلی که بیشتر ناشی از فقر آگاهی است، منجر به رفتارهای انحرافی او بوده است. سرفصل این قدم به این شکل می‌باشد؛ «ما یک ترازنامه اخلاقی بی‌باکانه و جستجوگرانه از خود تهیه کردیم». مهم‌ترین مطلبی که در قدم چهارم حاصل می‌شود، خارج شدن از احساس

با این قدم (قدم چهارم)، زمانی محقق می‌گردد که شخص خواسته‌ها و انگیزه‌های خود را تغییر بدهد؛ اگر در گذشته با هر رنجشی در صدد انتقام بود، امروزه باید شیوه بهتر و کارآمدتری را جایگزین نماید، در واقع باید انگیزه‌ها و خواسته‌های خود را در رفتارها ارتقا و بهبود بخشد.

۳-۲-۳- کسب مهارت ارتباطی در مسیر گروه‌درمانی

ضعف در ارتباط مثبت با دیگران از جمله موضوعاتی است که در پیشگیری رشد مدار بررسی می‌گردد (ابراهیمی، ۱۳۹۳: ۷۹). در واقع این عامل (ضعف در ارتباط مثبت با دیگران) از عوامل خطر در سطح رفتارها است که می‌تواند به نتیجه نابهنجار و مجرم شدن افراد بینجامد. انجمن‌های دوازده قدمی نیز به‌عنوان یک سازمان مردم‌نهاد، توانسته‌اند با انجام برخی تدابیر حمایتی و آموزشی (فرچ‌پور کرد آسیابی، ۱۳۹۴: ۷۰) به هدف ارتقا سطح ارتباطات افراد نائل آیند. به‌عنوان نمونه در قدم چهارم انجمن NA در "لیست روابط" بیست‌ویک سؤال وجود دارد که فرد معتاد به یک‌یک آنها پاسخ می‌دهد. برای مثال، یکی از این سؤالات این است که چگونه از ایجاد صمیمیت با دوستان، شرکا، همسران و خانواده خود اجتناب کرده‌ام؟ (کمیته ترجمه معتادان گمنام، ۱۴۰۱: ۷۳)

به‌نوعی می‌توان گفت در اینجا با مفهوم جرم‌شناختی «درمان» روبرو هستیم که یک شکل آن درمان از طریق ارتباط می‌باشد (نجفی ابرنآبادی و هاشم‌بیگی، ۱۳۹۰: ۳۳۱)؛ در واقع درک این موضوع که فرد مجرم و منحرف در ارتباط خود با دنیای اطراف، دچار چالش است، ما را به سمت یافتن راه مناسب برای حل این موضوع سوق می‌دهد. بسیاری از تدابیر اصلاح و درمان در جهت حل مشکل ارتباطی این‌گونه افراد، با محیط هستند. در واقع اصلاح مجرمان، هم می‌تواند از طریق مجازات کردن و هم از طریق روش‌های غیر کیفری صورت گیرد. در مورد روش اخیر گفته شده که دادگاه می‌تواند حکم به حضور افراد در انجمن‌های NA یا AA بدهد که در این صورت، دستور دادگاه، مصداقی از اقدامات تأمینی و تربیتی است (حاجی‌ده‌آبادی، ۱۳۸۸: ۸۸).

همان‌گونه که تحقیقات نشان داده، در این نحو از بهبودی، شرکت مستمر در جلسات انجمن، شکلی از بهداشت روانی و

روحانی تعلیم داده می‌شود، تغییر دادن جهان‌بینی در نگاه به دنیا و تغییر نگرش از بی‌اعتمادی به اعتماد می‌باشد.

۲-۲-۳- طرازنامه شخصیتی با تأکید بر رنجش‌ها

هیچ فردی نمی‌تواند از احساس قربانی بودن خارج شود مگر اینکه بتواند سهم و نقش خود را در اتفاقات و رنجش‌های پیش‌آمده، ببیند. دو سؤال از لیست رنجش‌ها را برای نمونه ذکر می‌کنیم:

- از چه کسانی رنجش دارم؟

- چه اتفاق یا شرایطی باعث این رنجش شد؟

در کتاب راهنمای کارکرد قدم NA آمده: «لیست کردن رنجش‌هایمان، راه‌ها و الگوهایی که باعث در دام افتادن و گیر کردن ما در چرخه‌ی خشم و تأسف به حال خود می‌شدند را، بر ما آشکار می‌سازد» (کمیته ترجمه معتادان گمنام، ۱۴۰۱: ۶۹-۶۸). به همین نحو، تهیه لیست رنجش‌ها که در آن نقش فرد معلوم می‌گردد، کمک می‌کند تا وی، دیگران را مسؤول معتاد شدن خود نداند و در صورتی که در دوران اعتیاد مرتکب جرم شده باشد، مسؤولیت آن را بپذیرد. برای مثال، اگر در دوران اعتیاد از محل کار خود اخراج شده، باید مسؤولیت این اخراج را بپذیرد و با درک دلایل آن، از تکرار این واقعه در دوران بهبودی جلوگیری کند (کمیته ترجمه معتادان گمنام، ۱۴۰۱: ۴۵). دوگرف از جمله جرم‌شناسانی است که راجع به احساس قربانی بودن مجرم، توصیفات را نموده است. او بر روی حس ناعدالتی مجرم تأکید می‌کند. از نظر این محقق، مجرم معترض است و در همه مسائل جهان اطراف خود، اعتراض دارد. مجرم اطمینان دارد که پیش‌داوری‌های ظالمانه و زیان‌های متعدد در مورد او اجرا شده و دیدگاهی طلبکارانه دارد (کوسون، ۱۳۸۵: ۸۱). اعتیاد یا هر رفتار انحرافی، صرفاً یک نشانه از آشفتگی‌ها و سؤالات حل نشده‌ای است که از کودکی در فرد جمع شده است. علت موفقیت این انجمن‌ها نیز در همین است که به‌طور زیربنایی بسیاری از مسائل شخصیتی افراد را حل می‌کنند و نه اینکه به سم‌زدایی (سم‌زدایی از مخدر، الکل یا هر ماده خارجی) مقطعی فرد بپردازند. اگر رنجشی در دوره‌های مختلف سنی برای فرد پیش‌آمده، ضروری است که به‌نوعی حل شود. تحول شخصیت که از موضوعات روانشناسی جنایی است نیز منطبق

تعطیل شدن کارکرد نهادهای رسمی نیست. در واقع نهادهای رسمی از جمله دستگاه قضایی می‌توانند در راستای اجرای اصل ۱۵۶ هم خود مجری پیشگیری باشند و هم در راستای کیفرزدایی، با معرفی افراد معتاد به انجمن‌های مردمی مانند NA، به یک اقدام سازنده در مسیر پیشگیری گام بردارند. حضور پررنگ‌تر دستگاه قضایی نیز مستلزم تدوین مصوبات دقیق شورای عالی پیشگیری است که در ماده چهار قانون پیشگیری از جرم، به آن اشاره شده و امید می‌رود در جهت عملی‌تر نمودن قانون مذکور، هرچه زودتر مصوبات این شورا را شاهد باشیم.

از سویی دیگر به دنبال مفاهیمی مانند کیفرزدایی، قضازدایی، حبس‌زدایی که جایگزین دیدگاه‌های سنتی در برخورد با جرم هستند؛ در دهه‌های اخیر مفهوم مشارکت جامعه مدنی مطرح شده که اگرچه با سه مفهوم ذکر شده متفاوت می‌باشد، ولی می‌تواند در ردیف آنها شکل جدیدی از نگرش به جرم و نحوه برخورد با آن را ترسیم کند.

همه تلاش‌های حاضر در جهت این است که عدالت کیفری به نحو مطلوب‌تری اجرا گردد و به‌جای حذف مجرم یا تصور اینکه او فرد آلوده‌ای است که به‌نوعی باید از جامعه طرد گردد؛ با بازآفرینی او توسط یک مجرم دیگر (اصطلاحاً کمک یک معتاد به معتاد دیگر) دوباره به جامعه بازگردانده شود. این ذهنیت که مجرم یا معتاد باید حذف یا به شکل اشد، مجازات گردد، تنها پاک‌کننده صورت مسأله است و هیچکدام از آموزه‌های پیشگیری اجتماعی نیز چنین پیشنهادی را نمی‌کند. در واقع همانگونه که آقای مارک آنسل می‌گوید، عده‌ای از مجرمین از جمله مصرف‌کنندگان مواد مخدر بیش از آنکه مجرم باشند، خودشان قربانی جرم هستند و نحوه برخورد با آنها، باید مبتنی بر نظام پیشگیری و درمان باشد (آنسل، ۱۳۷۰: ۱۲۶). پس می‌توانیم در پاسخ به سؤال مطرح شده در مقدمه این نهادهای مردمی را در امر پیشگیری متمر ثمر بدانیم.

ملاحظات اخلاقی: موارد مربوط به اخلاق در پژوهش و نیز امانت‌داری در استناد به متون و ارجاعات مقاله تماماً رعایت گردید.

ارتقاء کیفیت زندگی را به همراه داشته است (فریدمن، ۲۰۰۶: ۳۲-۴). جزئی از این بهداشت روانی، مسائل «ارتباطی» است؛ به‌عنوان نمونه، افراد دارای شخصیت اعتیادی، همواره درصدد کمال‌گرایی و سواس‌گونه و بی‌نقص بودن در همه موضوعات، از جمله در روابط هستند و وقتی این امر حاصل نمی‌شود، دچار نوسان رفتاری می‌گردند. در انجمن‌های دوازده گامی به مرور یاد می‌گیرند که کمال‌گرایی و سواس‌گونه، نوعی نقص می‌باشد که می‌تواند حتی آسیب‌زننده نیز باشد (واشتون و باندی، ۱۳۸۹: ۱۲۴). قسمتی از آنچه که در جرم‌شناسی تحت عنوان تنش‌های خانوادگی نام برده می‌شود، ریشه در روابط و الگوهای اشتباهی دارد که بین اعضای خانواده جریان دارد و وجهه‌ی تخریبی آن نیاز به اصلاح دارد (ایبراهیمسن، ۱۳۵۷: ۶۵). در واقع، نهاد اولیه‌ی آموزش‌دهنده ارتباط با دیگران، خانواده است که نقش مهمی در انجمن‌های حاضر دارد به‌نحوی که مثلاً خانواده افسردگان گمنام، انجمنی مجزا از انجمن افسردگان گمنام می‌باشد که به نحوه تعامل خانواده فرد افسرده با فرد افسرده می‌پردازد (اسمیت، ۱۴۰۱: ۶). خلاصه می‌توان اظهار داشت که شاه‌کلید بسیاری از مشکلات فرد معتاد در ارتباط صحیح نهفته است و تا زمانی که این مسأله حل نگردد بسیاری از موضوعات دیگر از جمله، شغل، ازدواج، کسب درآمد و... لاینحل باقی می‌مانند.

نتیجه‌گیری

گسترش رو به فزونی جرائم و انحرافات، نیازمند به روی کار آمدن ابزارهای جدیدی است که در کنار مراجع رسمی، بتوانند از توسعه جرائم جلوگیری کنند. بدین‌سان این ایده که یک مجرم (بیمار) بهتر می‌تواند به یک مجرم (بیمار) دیگر در جهت پیشگیری از رفتارهای منحرفانه خود، کمک کند، دیدگاهی است که می‌تواند در کنار دیدگاه کمک یک جرم‌شناس به مجرم، مطرح گردد. انجمن‌های دوازده قدمی، تنها جایی است که عبارت «کوری که عصا کش کور دگر است»، نتیجه داده و متمر ثمر واقع شده است. توسعه‌ی این مفهوم در راستای توسعه مفهوم انجمن‌های مردم‌نهاد است که به‌عنوان یک مشارکت مردمی در برنامه‌های جرم‌شناسانه قابل تأمل می‌باشد. کمک‌های جرم‌شناسان و روان‌شناسان به افراد مجرم، هم محدود و هم هزینه‌بر است؛ البته کارکرد آنها به معنی

- حاجی‌ده‌آبادی، محمدعلی (۱۳۸۸). «اصلاح مجرمان در سیاست تقنینی ایران». *مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران*، ۳۹(۳): ۸۳-۱۰۴.

- دادبان، حسن و آقایی، سارا (۱۳۸۸). «بازدارندگی و نقش آن در پیشگیری از جرم». *مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران*، ۳۹(۳): ۱۲۵-۱۴۸.

- زاهدیان، سید فتح‌اله؛ محمدی، مسعود و سامانی، سیامک (۱۳۹۰). «نقش سبک‌های دلبستگی، پیوند والدینی و خود پنداره در اعتیاد جنسی». *مجله روانشناسی بالینی*، ۳(۳): ۷۳-۶۵.

- سیدزاده ثانی، سیدمهدی و کاووسی خسرقی، پریزاد (۱۴۰۱). «رابطه‌سنجی اعتیاد به مواد مخدر و اختلال شخصیت وابسته در میان زنان شهرستان تبریز (مطالعه موردی)». *مجله حقوق پزشکی*، ۱۶(۵۷): ۲۹۰-۳۰۵.

- عمارتی‌نوش‌آبادی، محمد (۱۳۸۸). *نقش جامعه مدنی در پیشگیری از جرم*. پایان‌نامه به راهنمایی علی حسین نجفی ابرندآبادی، تهران: دانشگاه شهید بهشتی.

- فرانک پی، ویلیامز و ماری لین دی، مک شین (۱۳۸۸). *نظریه‌های جرم‌شناسی*. ترجمه حمیدرضا ملک‌محمدی، چاپ سوم، تهران: نشر میزان.

- فرج‌پور کرد آسیابی، فائزه (۱۳۹۴). *بررسی تطبیقی پیشگیری از جرم با استفاده از سازوکارهای مدنی در حقوق ایران و آمریکا*. پایان‌نامه به راهنمایی دکتر مهدی صبوری‌پور، البرز: دانشگاه پیام نور کرج.

- کمیته ترجمه الانان (بی‌تا). *قدم‌های دوازده‌گانه الانان (خانواده معتادان گمنام)*. بی‌تا.

- کمیته ترجمه معتادان جنسی ایران، (بی‌تا). *بهبودی ادامه دارد*. بی‌تا.

- کمیته ترجمه معتادان گمنام (۱۴۰۱). *راهنمای کارکرد قدم معتادان گمنام*. تهران: نشر کیمیا اثر.

تعارض منافع: تدوین این مقاله، فاقد هرگونه تعارض منافی بوده است.

سهم نویسندگان: نگارش مقاله توسط نویسنده مسؤول انجام گرفته است.

تشکر و قدردانی: از تمام کسانی که در تهیه این مقاله یاری رسانده‌اند، سپاسگزاریم.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین اعتبار مالی سامان‌یافته است.

منابع و مأخذ

الف. منابع فارسی

- آنسل، مارک (۱۳۷۰). *دفاع اجتماعی*. ترجمه محمد آشوری و علی حسین نجفی ابرندآبادی، چاپ دوم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

- ابراهیمی، شهرام (۱۳۹۳). *جرم‌شناسی پیشگیری*، جلد اول، چاپ سوم، تهران: انتشارات میزان.

- احمدی طهور سلطانی، محسن و نجفی، محمود (۱۳۹۰). «مقایسه باورهای فراشناختی و تحمل ابهام در افراد معتاد، سیگاری و عادی». *مجله روانشناسی بالینی*، ۳(۴): ۵۹-۶۷.

- اسمیت، هیو (۱۴۰۱). *افسردگان گمنام*. ترجمه شهرام دولت‌آبادی، چاپ اول، تهران: نشر گام اول.

- ایبراهیمسن، دیوید (۱۳۵۷). *روانشناسی کیفری*. ترجمه پرویز صانعی، تهران: انتشارات دانشگاه ملی ایران.

- بولک، برنار (۱۳۸۶). *کیفرشناسی*. ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، چاپ پنجم، تهران: انتشارات مجد.

- بیگی، علی؛ فراهانی، محمدنقی؛ محمدخانی، شهرام و محمدی‌فر، محمدعلی (۱۳۹۰). «نقش تشخیصی کیفیت زندگی و امیدواری در معتادان گمنام و معتادان تحت درمان نگه‌دارنده متادون». *مجله روانشناسی بالینی*، ۳(۳): ۷۵-۸۴.

- پیکا، ژرژ (۱۳۹۰). *جرم‌شناسی*. ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، چاپ دوم، تهران: انتشارات میزان.

ب. منابع انگلیسی

- Aarestad, H; Almenningflaa, T; Griffiths, M & Pallesen, S (2023). "Smartphone Addiction and Subjective Withdrawal Effects: a Three-Day Experimental Study", *Sage journals*, 13(4): 1-10.
- Chatavschonbrun, Y; Anderson, B; Johnson, J; kurth, M; Timko, C & Stein, M (2019). "Barriers to Entry into 12-Step Mutual Help Groups among Justice-Involved Women with Alcohol Use Disorders". *Alcohol TreatQ*, 37(1): 24-42.
- Curube, N (1992). "National Models: Self-Help Groups for Alcohol Problems not Applying the Twelve Steps Program". *Contemporary Drug Problems*, 19:77-93.
- Donovan, D; Ingalsbe, M; Benbow, J & Daley, D (2013). "12-Step Interventions and Mutual Support Programs for Substance Use Disorders: An Overview". *Social Work in Public Health*, 28(0): 313-332
- Earle R & Grow G (1998). *Lonely all Time: Recognizing, Understanding and Overcoming Sex Addiction of Addicts and Co-Dependence*. New York: Pocket Books.
- Fischer, B; Daldegan-Bueno, D & Reuter, P (2021). "Toward a "Post-Legalization" Criminology for Cannabis: A Brief Review and Suggested Agenda for Research Priorities". *Contemporary Drug Problems*, 48: 58-74.
- Friedman, G. L (2006). *Narcotic Anonymous: Promotion of Change and Growth in Spiritual Health, Quality of Life and Attachment Dimensions of Avoidance and Anxiety in Relation to Program Involvement and Time Clean* [Doctoral Dissertation, Alliant International University. Los Angeles], California.
- Henderson, S (2009). "What would the Founding Fathers Do? The Rise of Religious Programs in the United States Prison System". *Howard Law Journal*, 52.
- Knepper, P (2003). "Faith, Public Policy and the Limits of Social Science". *Criminology & Public Plicy*, 2(2): 331-352
- Laviniabulumac, A (2024). "Affiliation to The Alcoholics Anonymous (AA) Community: A Qualitative Study on Differences Between Highly

- کوسون، ریمون (۱۳۸۵). *اصول جرم‌شناسی*. ترجمه میر روح‌اله صدیق، چاپ اول، تهران: نشر دادگستر.
- کوسون، ریمون (۱۳۸۳). *تحول سیاست پیشگیری از بزهکاری در فرانسه در پرتو تصویب‌نامه قانونی ۱۷ ژوئیه ۲۰۰۲*. ترجمه شهرام ابراهیمی، مجله حقوقی دادگستری، ۴۸(۴۹و۴۸): ۲۵۱-۲۸۳.
- کوسون، ریمون (۱۳۷۴). *جرم‌شناسی نظری*. ترجمه مهدی کی‌نیا، چاپ اول، تهران: انتشارات مجد.
- لپز، ژرار و فیلیزولا، ژینا (۱۳۷۹). *بزه‌دیده و بزه‌دیده‌شناسی*، ترجمه روح‌الدین کردعلیوند و احمد محمدی، چاپ اول، تهران: انتشارات مجد.
- نایی، هوشنگ؛ معیدفر، سعید؛ سراج‌زاده، سیدحسین و فیضی، ایرج (۱۳۹۶). «تئوری آنومی دورکیم و مرتن؛ شباهت‌ها، تفاوت‌ها، و شیوه‌های اندازه‌گیری». *فصلنامه رفاه اجتماعی*، ۱۷(۶۶): ۵۲-۹.
- نجفی ابرندآبادی، علی‌حسین و هاشم‌بیگی، حمید (۱۳۹۰). *دانشنامه جرم‌شناسی*. چاپ دوم، تهران: انتشارات گنج دانش.
- نجفی ابرندآبادی، علی‌حسین (۱۳۸۳). «پیشگیری عادلانه از جرم، علوم جنایی». *مجموعه مقالات در تجلیل از استاد محمد آسوری*، تهران: انتشارات سمت.
- نجفی ابرندآبادی، علی‌حسین (۱۳۹۰). *مباحثی در علوم جنایی*. ویراست ششم، فایل الکترونیکی.
- نیازپور، امیرحسن (۱۳۸۳). «حقوق پیشگیری از بزهکاری در ایران». *مجله حقوقی دادگستری*، دوره جدید، شماره ۴۸و۴۹.
- واشتون، آرنولد و باندی، دانا (۱۳۸۹). *اراده کافی نیست*. ترجمه حسام‌الدین معصومیان‌شرقی، چاپ چهارم، تهران: انتشارات بهجت.
- یان جی. ام، وان دیک (۱۳۸۷). *درآمدی به بزه‌دیده‌شناسی (از سرزنش بزه‌دیده تا حمایت از بزه‌دیده)*. ترجمه مهرداد رایجیان‌اصلی، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۴۸.

Affiliated and Low/non-Affiliated Individuals”. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs (NAD)*, 41(6): 619-636

- Lyytikainen, L (2016). “Mutual Support and Recovery in the Russian Alcoholics Anonymous Online Community”. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 33(2):151-172.

- McCartan, K & kemshall, H (2023). “Incorporating Quaternary Prevention: Understanding the Full Scope of Public Health Practices in Sexual Abuse Prevention”. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 67(10): 224–246.

- Newell, G (2004). “God, Jesus, Allah and Yahweh Should be Government Employees: How Zelman v. Simmons-Harris Can Establish a Constitutional Framework for Government Funding of Faith- Based Services”. *Villanova Law Review*, 49(3): 661-692.

- Read, E (1995). “Post Treatment Supervision Challenges: Introducing Al-Anon, Nar-Anon and Oxford House, Inc”. *Federal Probation*. 59(4): 18-26.

- Rehm, J & Room, R (1992). “Mutual Help for Alcohol-Related Problems: Studies of Al-Anon and of Alternatives to Alcoholic’s Anonymous”. *Contemporary Drugproblems*, 19.

- Schubert, M (2015). “Nurturing a Self Help Group: one Professional’s Experience”. *Sage Journals*, 5(2)

- Temourian, A; Anna S & Epperson, A (2025). “Assessing Perceptions and Behaviors Related to Vaping Nicotine: The Nicotine Addiction Perceptions Scale”. *Tobacco Use Insights*, 18: 1-12.

- Wong, J & Mason, G (2001). “Reviled, Rejected, But Resilient: Homeless People in Recovery and Life Skills Education”. *The Georgetown Journal on Poverty Law & Policy*, 8.